

## EEN LAAT-MIDDELEEUWSE POTTENBAKKERSOVEN TE TONGEREN

Tijdens de noodopgravingen die in de zomer 1980 ondernomen zijn in de Romeinse binnenstad (cf. *supra*), werden talrijke middeleeuwse en latere verstoringen aangetroffen. Deze vormden dikwijls een hinderpaal voor een klaar inzicht in de Romeinse structuren, maar zijn zelf niet altijd van belang ontbloot. Zo werden in het zuidoostelijk deel van de onderzochte sector duidelijke getuigen van een pottenbakkersindustrie uit de latere middeleeuwen aangetroffen. Het betreft een aantal nagenoeg rechthoekige kuilen die tot 3 à 4,50 m onder het huidige maaiveld werden gegraven voor het steken van leem voor het vervaardigen van aardewerk. In de vulling van een dezer kuilen werd een pottenbakkersoven aangelegd, die later nog door andere kuilen gedeeltelijk werd vernield (fig. 12, 23). Het is een oven van het algemeen gangbare type, met ovale ovenvloer en centrale sokkel, en een lange, ca. 37 cm brede ovengang, gevormd door met leem beklede stenen en panfragmenten (fig. 35). Een deel van het stookkanaal en van de werkkuil was vergraven en het geheel gevuld door een aaneengekoekte massa van roodgebrande leembrokken en scherven, bijna uitsluitend misbaksels. Uit deze meestal sterk verbrokkelde massa konden de medewerkers van het Provinciaal Gallo-Romeins museum, voornamelijk de H. P. Jadouille, een aantal aardewerkvormen reconstrueren<sup>36</sup>. Het betreft meestal lokale produkten. Alleen voor de pot nr. 7 en de kommen nrs. 8 en vv. bestaat hieromtrent geen zekerheid omdat duidelijke misbaksels ontbreken. Deze vormen zijn wel in beperkter aantal aanwezig, maar het materiaal is nagenoeg hetzelfde.

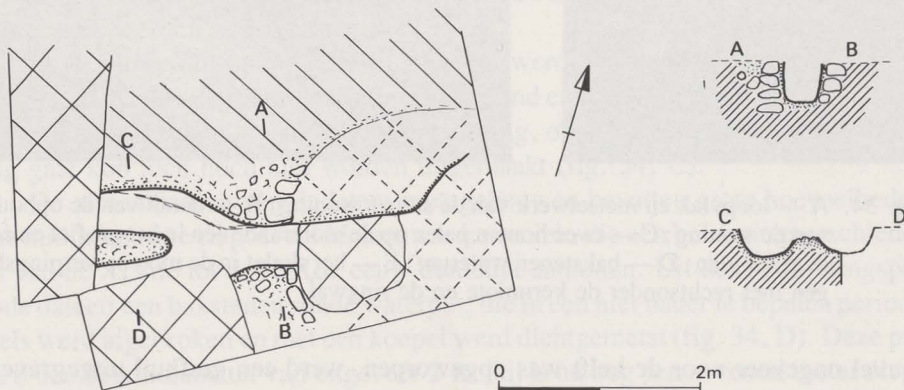


Fig. 35. Plan en doorsneden van de pottenbakkersoven.

<sup>36</sup> Wij danken het Prov. Gallo-Romeins Museum te Tongeren voor zijn kostbare medewerking.

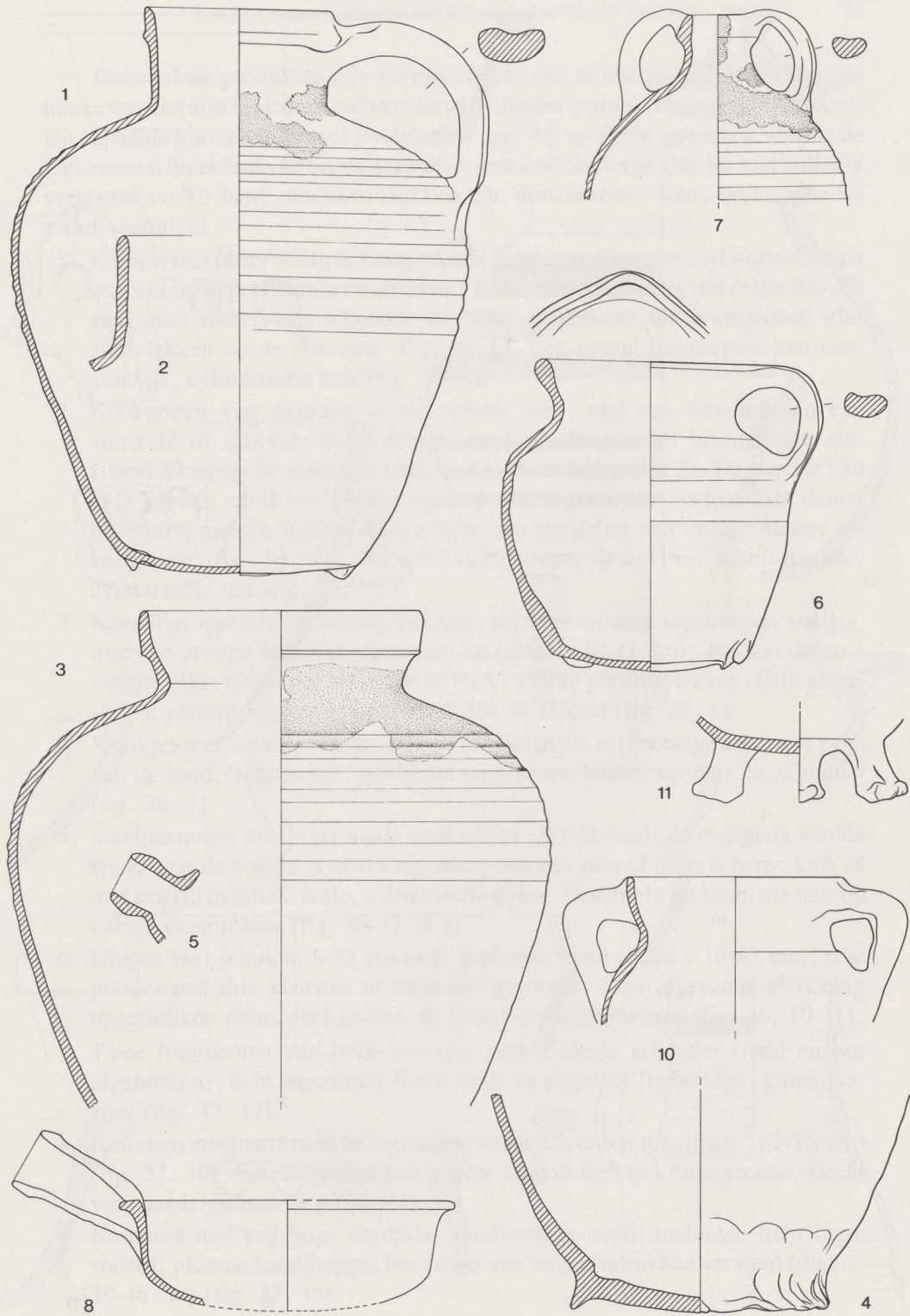


Fig. 36. Aardewerk. S. 1/3.

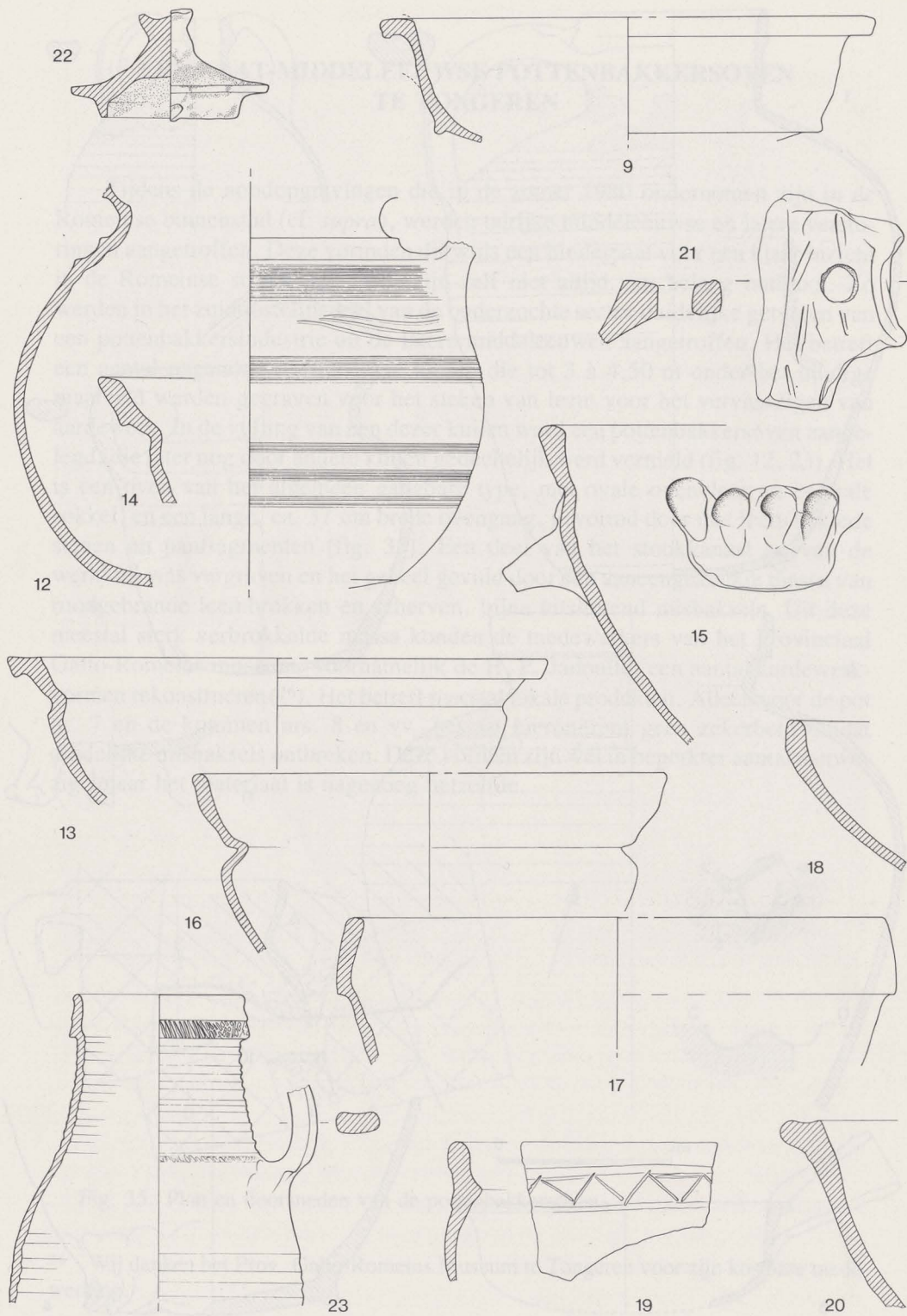


Fig. 37. Aardewerk. S. 1/3.

Deze lokale produkten zijn vervaardigd in een bruine tot bruinrode klei; de buitenwanden zijn bij harder bakken dikwijls donkerbruin tot bruingrijs verkleurd. Op bepaalde vormen treft men loodglazuur aan. Bij de slecht gebakken waar is de klei meestal bleekbruin en broos, terwijl de gele korrelachtige glazuur niet volledig verglaasd is. Te hard gebakken stukken zijn donkerbruin, soms bruinzwart tot zwart versinteld.

1. Kannen met peervormig lichaam en drie ingeknepen voetjes, cilindrische hals met weinig geprofileerde rand (diam.: 8-9,5 cm); tweeledig oor onder de rand aangezet; ribbels op schouder en buik, geelbruine tot bruingroene glazuurvlekken op de schouder (fig. 36, 1). Een tiental fragmenten met eenvoudige, cilindrische hals (fig. 36, 2).
2. Kookpotten van dezelfde vorm, zonder oren, met een lage hals en een vertikale of schuine, bandvormige rand; geelbruine tot bruingroene glazuurvlekken op de schouder (diam.: 11-15 cm) (fig. 36, 3). De meeste van deze kannen en/of kookpotten staan op drie ingeknepen voetjes. Een tiental bodemfragmenten hebben daarentegen een standring met onregelmatige inknepingen (fig. 36, 4). Een schouderfragment draagt een schuinstaande, cilindrische tuit (fig. 36, 5).
3. Kannetjes met een bolvormig lichaam, drie tweevoudig ingeknepen voetjes, trechtersvormige hals met afgeronde lip (diam.: 10-11 cm); oor aan de rand vastgehecht; ribbels op schouder en buik; weinig glazuurvlekken; licht uitgestulpte gieltuit tegenover het oor of aan de zijkant (fig. 36, 6).
4. Kruikjes met smalle en lage hals en in doorsnede driehoekige lip; twee oren aan de rand vastgehecht; geribbeld en glazuurvlekken op hals en schouder (fig. 36, 7).
5. Steelpannetjes met horizontale rand (diam.: 13-21 cm); de overgang van de wand naar de bodem is ofwel afgerond, met een min of meer scherpe knik of met een rib in relief; holle, cilindrische stelen. Geelbruin tot bruin glazuur op enkele exemplaren (fig. 36-37, 8-9).
6. Grapen met schuine, licht inwaarts geplooid rand (diam.: 10-13 cm); drie pootjes met drie klauwen of summier gevormd; twee afgeronde of hoekig opgetrokken oren; geel-groene tot groen gevlekte glazuur (fig. 36, 10-11).
7. Twee fragmenten van bolle pot met geprofileerde schouder (rand en oor afgebroken); licht ingedrukte horizontale en gegolfde lijnbanden; groen glazuur (fig. 37, 12).
8. Kommen met platte rand en tamelijk scherpe schouderknik (diam.: 21-26 cm) (fig. 37, 13). Een fragment met hogere rand draagt een bruingroene, slecht verglaasde glazuur (fig. 37, 14).
9. Kommen met vrij hoge en dikke bandvormige rand, onderaan licht ingesnoerd; plompe handgrepen, bovenaan met vingerindrukken versierd (diam.: 39-46 cm) (fig. 37, 15).

10. Gelijkaardige kommen, meer dunwandig, hoge gebogen randen, onderaan ingesnoerd, lippen afgerond of vlak (diam. 21-40 cm) (fig. 37, 16).
11. Kommen met schuine wanden en hoge, nagenoeg verticale rand (diam.: 25-36; fig. 37, 17).
12. Kommen met schuine wanden en vertikaal geplooid rand (diam.: 28-31 cm; fig. 37, 18) geelbruin tot bruine glazuur op binnenwand.
13. Randfragment van kom met ingekerfde zig-zagversiering (diam.: 30 cm; fig. 37, 19).
14. Kom met dikke horizontaal geplooid en afgeplatte rand (diam.: 36 cm; fig. 37, 20).
15. Vijf fragmenten van braadsleden met groene glazuur op binnenwand (fig. 37, 21).
16. Deksel met in- en uitwendig geelbruine glazuur; misbaksel (fig. 37, 22).

Deze partij aardewerk moet gedateerd worden aan de hand van de vormen die men aantreft in beter gekende productiecentra zoals Andenne. Het zijn voornamelijk de kannen met cilindrische hals<sup>(37)</sup>, de potten<sup>(38)</sup>, de kannetjes<sup>(39)</sup> en de kruikjes met smalle hals<sup>(40)</sup>. Ook steelpannen komen te Andenne voor vanaf de periode IIIa<sup>(41)</sup>, grappen te Andenne vanaf IIIb<sup>(42)</sup> en te Schinveld reeds vanaf periode III<sup>(43)</sup>. Daarnaast kan nog een importstuk uit dit laatste centrum vermeld worden, nl. een kan in grijs steengoed met violetbruine ijzerengobe (fig. 37, 23), waarvan de vorm in de latere periode IV en de vroege periode V van dit atelier mag gesitueerd worden<sup>(44)</sup>. Al deze gegevens laten toe onze partij misbaksels te dateren rond het einde van de XIIIde en/of het begin van de XIVde eeuw. Deze oven en het afval dat erin werd aangetroffen, zijn de eerste duidelijke getuigen voor de werking van pottenbakkers te Tongeren in de latere Middeleeuwen en laten toe deze stad aan de lijst van „Maaslandse” productiecentra toe te voegen, met in de onmiddellijke omgeving van Tongeren, de ateliers te Amay, Luik (?) en ook Tienen.

G. DE BOE

<sup>37</sup> R. BORREMANS-R. WARGINAIRE, *La céramique d'Andenne*, Rotterdam, 1966, fig. 11,4 (periode IIIa), 23, 119/c/14 (IIIb) en 25, 6 (IV).

<sup>38</sup> *Ibid.*, fig. 23, A19/c/3 (IIIb) en 25, 3 (IV).

<sup>39</sup> *Ibid.*, fig. 11, 6-7 (IIIa) en 23, A19/e/6-9 (IIIb).

<sup>40</sup> *Ibid.*, fig. 17, A4d/1/b/11 (IIIa).

<sup>41</sup> *Ibid.*, fig. 18, A4d/1/b1/1 (IIIa).

<sup>42</sup> *Ibid.*, fig. 26, A35b/c/12 (IIIb).

<sup>43</sup> A. BRUIJN, Die mittelalterliche keramische Industrie in Südlimburg, *Berichten R.O.B.* 12-13, 1962-1963, fig. 60 en 63, 7 (III), 67-68 en 78, 3-4 (IV) en voornamelijk fig. 80, 81 en 83 (periode V).

<sup>44</sup> *Ibid.*, fig. 75, 6 en 86, 1.